

Ammattikorkeakoulupäivät 2007

**Ammattikorkeakoulujen viestintä yhteisenä haasteena –seminaari
Kokkola 10.5.2007 klo 10.00**

Rehtori Jorma Niemelä:

Julkisuuskamppailu jopa lakisääteisestä asemasta

Monissa maakunnissa ammattikorkeakoulujen työ pääsee sille kuuluvalla tavalla esille: tosiasioiden perustuen. Valtakunnallisessa keskustelussa sen sijaan joudutaan aiheellisen kritiikin lisäksi kohtaamaan tietämättömyyttä ja myyttejä.

Ammattikorkeakoulujen tiedotuksen eräs perusristiriita on siinä, että ammattikorkeakoulujen perustamisen ja kehittämisen koulutuspoliittinen visio ei ole välittynyt välttämättä kaikille yhteiskunnallisille toimijoille.

Vaikka ammattikorkeakouluinstituution taustalla on selkeä 1990-luvulla tehty poliittinen päätös ja lainsäädäntö, joutuvat ammattikorkeakoulut taistelemaan julkisuudessa joskus jopa lakisääteisesti sille asetetusta tehtävästä ja asemasta.

Ammattikorkeakoulut osana suomalaista ja eurooppalaista korkeakoulujärjestelmää

Ammattikorkeakoulujen asema määritettiin laissa niin, että ne ovat ”osa korkeakoulujärjestelmää”. Laki täsmentää vielä, että ”ammattikorkeakoulut ja yliopistot muodostavat yhdessä korkeakoululaitoksen”.

Kesäkuussa 1999 Suomen ja 28 muun Euroopan maan opetusministerit allekirjoittivat Bolognan julistuksen, joka tähtää eurooppalaisen korkeakoulutusalueen luomiseen vuoteen 2010 mennessä. Tavoitteeseen pyritään muun muassa siirtymällä kaksiportaiseen tutkintorakenteeseen. Ensimmäisen vaiheen bachelor-tasoinen tutkinto on kolmitai nelivuotinen. Toinen vaihe on bachelor-tasoinen tutkinnon päälle rakentuva vuoden tai kahden mittainen master-tasoinen jatkotutkinto.

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista (352/2003) kiinnittää suomalaiset alemmat ja ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot tähän eurooppalaiseen korkeakoulualueeseen. Ammattikorkeakoulujen englanninkielisissä tutkintotodistuksissa tulee olla nimenomaan bachelor- ja master-nimikkeet. Mutta suomeksi masteria ei saa sanoa maisteriksi.

Tiede- ja ammattikorkeakoulujen tutkinnot ovat rinnasteisia. Asetus (426/2005) määrittää tutkinnon tuottaman kelpoisuuden siten, että kun julkiseen virkaan tai tehtävään vaaditaan korkeakoulututkinto, tämän muodollisen pätevyysvaatimuksen täyttävät niin tiede- kuin ammattikorkeakouluissa suoritettut korkeakoulututkinnot.

Ero on siinä, että tiedekorkeakoulussa suoritettu tutkinto on enemmän teoreettinen, ammattikorkeakoulussa taas enemmän työelämälähtöinen, käytäntöön perustuva tutkinto. Tätä kahden pilarin korkeakoulujärjestelmää kutsutaan dualimalliksi.

Poliittisesti päätetyn koulutuspoliittisen vision toteutus tulkitaan omiksi pyrkimyksiksi

Kun analysoi julkista, myös poliittista, keskustelua, tulee toisinaan sellainen kuva, että ammattikorkeakoulut ja niiden johto jotenkin pyrkivät olemaan jotakin enemmän kuin ne ovat tai tulemaan yliopistojen rinnalle. Ei ammattikorkeakoulujen tarvitse tulla yliopistojen rinnalle: ne ovat jo lainsäädännön mukaisesti toisena pilarina yliopistojen rinnalla master-tasoon saakka.

Tohtorikoulutusta ammattikorkeakoulut eivät itselleen edes havittele, vaikka OECD:n melko tuore raportti pitääkin professional doctorate –koulutuksen puutetta suomalaiselle järjestelmälle ongelmallisena (Thematic Review of Tertiary Education, Finland, Country Note, OECD 2006).

Kun ammattikorkeakoulut puhuvat niille lakisääteisesti annetusta työelämäläheisestä tutkimus- ja kehitystehtävästä, kummastellaan niiden pyrkimystä olla kuin tiedeyliopistot. Ei ymmärretä soveltavan ja perustutkimuksen eroa.

Kun ammattikorkeakoulujen johto vaatii tutkinnoille täysin Bolognan prosessiin, kansainvälisten arvioitsijoiden suosituksiin ja lainsäädännön henkeen perustuvia tutkintomikkeitä, niin taas poru nousee.

Kun ammattikorkeakoulut ovat kehittäneet ja kehittävät toimintaansa lainsäädännön taustalla olevan koulutuspoliittisen vision mukaiseksi, ne toteuttavat siis jo ajat sitten tehtyä poliittista päätöstä ja noudattavat voimassaolevaa lakisääteistä tehtäväänsä. Kysymys ei ole siitä, että pyrittäisiin valtaamaan jokin uusi asema, julkisuus, reviiri tai status ihan vain itsekkäistä, omista lähtökohdista käsin. Kyllä tavoitteena on 90-luvulla luodun koulutuspoliittisen vision ja järjestelmän toteutus.

Totta kai ammattikorkeakouluväki on myös sisäistänyt sen yhteiskunnallisen ja koulutuspoliittisen vision, joka ammattikorkeakoululainsäädännön taustalla on. Ja sitoutunut siihen. Sen jälkeen, kun järjestelmä alkoi muotoutua, sillä on ollut myös omaa tahotilaa kehittää edelleen järjestelmää.

Lainsäätäjäkään ei ole keksinyt ammattikorkeakoulutusinstituutiota tyhjiössä. Taustalla ovat monet kansainväliset suositukset ja arviot.

Perusvisiokin on kyettävä arvioimaan toistuvasti

Näyttää siltä, että perusteellinen koulutuspoliittinen keskustelu järjestelmän perusasioistakin tulee käydä jokaisella vuosikymmenellä. Uskon, että ammattikorkeakouluväki on siihen valmis, kunhan koulutuspolitiikan pitkäjänteinen ote säilytetään. Toivoa vain sopii, että keskustelu on rationaalista, tosiasioihin perustuvaa ja esimerkiksi korkeakoulusektorien keskinäiseen kunnioitukseen perustuvaa.

Ammattikorkeakoulujen perustamisen taustalla oli vahva näkemys Suomen koulutustason nostamisesta. Tämän perustavoitteen merkitys on entisestään vahvistunut globalisaatiokehityksen myötä. Me selviydymme vain tiedon ja osaamisen avulla kovenevassa kilpailussa.

Toinen aivan keskeinen lähtökohta oli työelämäläheisen ja -lähtöisen opetuksen, tutkimuksen ja kehitystyön tarpeellisuus. Tämäkään tavoite ei ole mihinkään kadonnut.

Tiedekorkeakoulujen tehtävänä on edelleen tieteellisen tutkimuksen harjoittaminen ja siihen perustuvan ylimmän opetuksen antaminen.

Ammattikorkeakoulujärjestelmän kolmas keskeinen tehtävä on antaa ja kehittää aikuiskoulutusta työelämäosaamisen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Tämän tehtävän merkitys on nyt suurempi kuin konsanaan kymmenen vuotta sitten.

Neljäs, eräänlainen taustatavoite oli koota perin hajanaista oppilaitosverkkoa yhteen. Siinäkin onnistuttiin. Vaikka tämä vuosikymmenemme on tuonut esiin tarpeen verkoston edelleen kokoamisesta, siinäkin on onnistuttu ja onnistutaan.

Jos tänään kysyttäisiin, ovatko nämä perusfundamentit edelleen voimassa, ainakin oma vastaukseni on se, että ne ovat nyt aikaisempaa tärkeämmät. Lissabonin strategia (2000) korostaa, että EU:n jäsenvaltioiden on lisättävä inhimilliseen pääomaan asukasta kohti tehtäviä investointeja ja painotettava elinikäistä oppimista nykyistä enemmän, koska paremmat taidot kohentavat työllistettävyyttä. Ammattikorkeakoulujen perustaminen oli juuri oikeasuuntainen toimenpide jo ennen Lissabonia.

Julkisessa keskustelussa pitäisi olla mahdollisuus palata näihin perusasioihin, sillä muuten keskustelu muuttuu duaalimallin pilarien, erilaisten professioiden ja reviirien tyhjäksi taisteluksi.

Koulutuspolitiikan perusasioista liikkeellä virheellistä tietoa

Eräs eipäs-juupas-keskustelun alue on korkeakoulupolitiikkamme yleislinjat, joista on paljon virheellistä perustietoa. Otan Arenen puheenjohtaja Pentti Rauhalan esitelmään (19.10.2006) nojautuen esille muutaman myytin, joita ylläpidetään.

Eräs sitkeä väärä väite on se, että Suomessa korkeakoulutettuja on liikaa. Suomalaisilla nuorilla ikäluokassa 25 – 34 vuotta vain 39 prosentilla on korkeakoulututkinto. Vastaava luku Kanadassa on 51 %, Japanissa 50 %, Yhdysvalloissa 49 % ja Euroopan kärkimaat ovat samalla tasolla. Lissabonin strategian tavoite on 50 prosenttia. Niin ikään se, että korkeakoulupaikka olisi 70 prosentille ikäluokasta, on harha. Ikäluokakohtainen pääsy korkeakoulutukseen on Suomessa alle 50 prosenttia.

Toiseksi otan Rauhalan aineistosta esille väitteen, että ammattikorkeakouluista valmistutaan koulutusta vastaamattomiin tehtäviin. Erään suuren ammattikorkeakoulun vuonna 2001 valmistuneita (40 % tradenomeja) koskevan kyselyn mukaan amk-tutkinnon suorittaneet olivat vuonna 2005 omasta mielestään pääsääntöisesti asiantuntija- ja esimiestehtävissä, olivat koulutustaan vastaavassa työssä ja alalla ja arvioivat omat työllistymismahdollisuutensa erittäin hyviksi. Vain 12 prosenttia oli omasta mielestään koulutustaan vastaamattomissa tehtävissä.

Kolmanneksi ottaisin mukaan kysymyksen laadusta. Harvoista suomalaisen yhteiskuntaelämän alueesta on niin paljon kotimaisia ja ulkomaisia arviointeja kuin ammattikorkeakouluista. Kaikki korkeakoulut kehittävät laadunvarmistusjärjestelmiään. Ammattikorkeakoulujen opettajat ovat tiedekorkeakoulujen kasvattamia maistereita, lisensiaatteja ja tohtoreita. Useilla linjanvetäjillä on dosentin pätevyys. Sen lisäksi heillä on pedagogiset opinnot ja vähintään kolmen vuoden työelämäkokemus, jota usein vielä jatkuvasti päivitetään. Väitteet siitä, että ammattikorkeakoulut jotenkin

vain leikkivät korkeakouluja, on jätettävä omaan arvoonsa. Tasoja ja tuloksia on yksinkertaisesti vain mitattava.

Hiljalleen sitkeän vaikuttamistyön kautta virheelliset perusparametrit oikenevat. Tässä suhteessa keskustelu on jo nyt muuttunut asiallisemmaksi kaikilla niillä tahoilla, joiden kanssa on käyty tosiasioihin perustuvaa vuoropuhelua.

Perustietojen määrä ja oikeellisuus vaikuttavat keskusteluun

En ole tehnyt mitään systemaattista analyysiä ammattikorkeakoulujen julkisuudesta. Voisin kuitenkin kuvitella kuulemieni puheenvuorojen perusteella, että alueilla, joissa on vain ammattikorkeakoulu, kuntapäättäjien kuin kaikkien vaikuttajien on helppo asettua puolustamaan oman alueensa korkeakoulua.

Kun taas kuuntelee sellaisten alueiden päättäjiä, joiden alueella on ammattikorkeakoulu ja yliopisto – tai edes yliopistokeskus –, asenteet ja puheet ovat kompliseerattomia. Juhlapuheissa saatetaan puhua vain yliopiston tai yliopistokeskuksen merkityksestä alueelle. Totta kai yliopistoilla on suuri merkitys, mutta mielekkäämpää olisi tarkastella koko korkeakoululaitoksen vaikutusta alueella.

Valtakunnallisella tasolla ratkaisevaa on se, minkälainen perustieto kulloisellakin päättäjällä, jutuntekijällä tai muulla mielipidevaikuttajalla on koulutusjärjestelmästä. Jos ei tiedetä, mikä ero on ammattikorkeakoulututkinnolla ja ylempällä ammattikorkeakoulututkinnolla tai ei tiedetä, että asetus rinnastaa tiede- ja ammattikorkeakoulututkinnot kelpoisuusvaatimuksissa, ollaan eksyksissä jo peruslähtökohtien osalta.

Tässä tilanteessa minusta avainasemassa ovat opetusministeriö ja varsinkin sen poliittinen johto. Niiden on kyettävä antamaan tehtyihin poliittisiin ratkaisuihin ja lainsäädäntöön nojautuen tietty tuulensuoja ammattikorkeakouluille instituutiona. Ammattikorkeakoulujen itsensä on huolehdittava tasosta, laadusta, innovaatio- ja uudistumiskyvystä sekä vetovoimasta.

Pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen hallitusohjelma ei ole koulutuspolitiikan osalta huono, mutta ammattikorkeakoulujen osalta se olisi voinut olla hieman tavoitteellisempi ja selkeämpi. Duaalimalli on hienosti esillä, mutta sen selityssivulauetta voidaan käyttää melkein missä asiassa status quon ylläpitämiseen.

Kriittiseen keskusteluun tulee valmistautua huolellisemmin

Ammattikorkeakoulujen julkinen kuva kehittyi vuosia myönteiseen suuntaan, mutta käsitykseni mukaan 2005 – 2006 käyty keskustelu ikäluokkien pienenemisestä ja korkeakoulujärjestelmän rakenteellisen muutoksen tarpeesta asetti ammattikorkeakoulut altavastaajan asemaan.

Olen lueskellut tuoretta Hannele Huhtalan ja Salli Hakalan kirjaa ”Kriisi ja viestintä (Gaudeamus 2007). Olen löytänyt monia haasteita ammattikorkeakoulujen viestinnälle, vaikka mikään tsunami ei ammattikorkeakouluja ole kohdannutkaan. Näitä ovat muiden muassa:

1. Viestintä tarvitsee ainakin kriisitilanteessa kasvot. Vaikka ammattikorkeakoulukentällä on lukuisia arvostettuja toimijoita, meillä ei ole ketään laajasti koulutuskentän ulkopuolella tunnettua julkisuuden johtohahmoa.

2. Byrokraattinen viestintäjärjestelmä on todettu kriisitilanteissa ongelmalliseksi. Ammattikorkeakoulukentällä ei onneksi ole ”edes” sitä, mutta vasta viime aikoina ja vähitellen on alettu kehittää systemaattisempaa otetta viestintään ja siihen liittyvää verkostoa.
3. Oleellisten sidosryhmien fokusoitua tiedontarvetta ei ole riittävän laajasti kyety tyydyttämään. Kuitenkin tällä alueella on jo monia myönteisiä kokemuksia: yhteiskunnallisten toimijoiden kannanotot perustuvat enemmän faktoihin, kun on käyty avointa keskustelua.
4. Viestintä on ollut liian muodollista ja vasta vähitellen se muodostuu enemmän yhteisölliseksi. Mitä useamman perhe- tai tuttavapiiristä on ammattikorkeakoulun käyneitä, puheen joistakin etäisistä ilmiöistä on mahdollista muuttua yhteisöllisemmäksi viestinnäksi.

Menneiden vuosien kriittiseen keskusteluun liittyi myös pyrkimys muuttaa ylläpito- ja hallintojärjestelmää siksi, että ammattikorkeakoulut sopeutuisivat nopeammin korkeakoulujärjestelmämme rakennemuutokseen. Kuten Arenen tiedotteesta 16.2.2007 käy ilmi, itse asiassa ammattikorkeakoulut reagoivat fuusioilla, yksiköiden lakkauttamisilla ja koulutusohjelmien muutoksilla varsin nopeasti muutossaasteeseen.

Kaikki uusi vaatii oman julkisuustaistelunsa – ei mitään uutta auringon alla

Erik Wahlströmin romaani Tanssiva pappi (Schildts 2004) kuvaa, kuinka uuden koulujärjestelmän isä Uno Cygnaeus joutui puolustamaan milloin mitäkin tahoja vastaan suurta ideaansa.

Kansankunnan ”spiritus rektor” Snellmanilla oli voimakkaita mielipiteitä kaikista asioista, mutta ”kasvatusopista hän ei tiennyt mitään”. Yliopiston professoreitakaan ei voinut päästää sotkemaan asioita, kun heidän asenteensa oli niin perin tunteenomainen uutta järjestelmää kohtaan.

Eikä Uno Cygnaeuksella ollut ihan helppoa lehdistönkään kanssa. Jyväskylän seminaarin päätösjuhla ja siitä kirjoittelu lehdistössä meni hienosti kaikin puolin lukuun ottamatta sitä, että eräs lehtimies näki päästökkäissä ylpeyden oireita. Tätä vahvasti keskustelu erään valmistuneen kanssa: mies osoitti selvästi ylpeyden merkkejä.

Lehtiartikkeli päättyi johtopäätökseen: Jos seminaari johtaa tähän, olisi parempi jos sitä ei olisi koskaan perustettu!

Siis varokaamme sitä, että emme näytä ylpeyttämme siitä, mitä olemme saaneet aikaan! Kannattaa lukea aika neutraalisti vaikka OECD raportteja (2002, 2004), joissa suomalaisten ammattikorkeakoulujen laatu todetaan hyväksi.

Diakonia-ammattikorkeakoulun rehtori Jorma Niemelä on myös Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arenen varapuheenjohtaja ja sen viestintäryhmän puheenjohtaja.

Matkapuhelin 0400 200 760, sähköposti jorma.niemela@diak.fi.